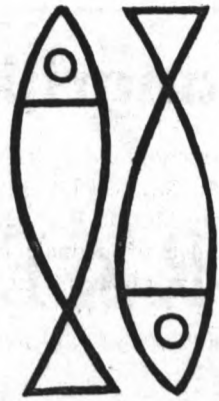

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

Stromen van levend water

De Geest was er nog niet. Dat betekent natuurlijk niet dat er voor de uitstorting van de Heilige Geest op Pinksteren de H. Geest nog niet bestond. Ook de Geest is met de Vader en de Zoon God van eeuwigheid. Toen God de hemel en de aarde schiep zweefde de Geest Gods reeds boven de wateren.

Pinksteren is altijd wat moeilijker te „begrijpen“ dan de andere heilsfeiten. Dat ligt hieraan dat we de andere heilsfeiten ons makkelijker kunnen voorstellen, al blijven het allemaal even zo veel wonderen.

Op het Kerstfeest gedenken wij dat onze Here Jezus Christus als kindje geboren werd. Net als alle mensen. Geboren uit een vrouw.

Goede Vrijdag, dat weten we ook. Toen heeft men de Heiland der wereld aan het kruis gehangen. Zo is Hij gestorven voor onze zonden.

Met Pasen en elke zondag herdenken we de opstanding uit de doden van onze Here Jezus Christus. Hij is echt weer levend geworden, zoals Hij echt gestorven was.

Van de hemelvaart weten we dat op die dag en vanaf een bepaalde berg de Here Jezus Christus naar de hemel is gevaren.

Maar wat betekent nu de uitstorting van de H. Geest?

☆☆☆

Toen de Here Jezus op aarde kwam als een kind om hier te leven, te lijden en te sterven, toen is Hij komen wonen onder ons. Het Woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond.

Nu op Pinksteren is de H. Geest onder ons komen wonen.

De kerk is een woonsteden van God door de Geest.

Hij is van woonplaats veranderd.

Ook onder de oude bedeling kwam er niemand tot geloof en bekering dan dank zij het werk van de H. Geest. Het verschil is dat na de verheerlijking van Christus de Geest onder ons komt wonen in plaats van de Here Jezus Zelf.

Zo had de Heiland dat Zelf gezegd. Hij zou Zijn discipelen niet alleen laten, maar een andere Trooster zenden om altijd bij hen te blijven.

We kunnen de Geest niet zien. Maar Hij is dicht bij ons. Hij woont bij ons in hetzelfde huis. En het is Zijn werk ons naar de Heiland te sturen. Leren op Hem te vertrouwen. Leren ook dat we zondaren zijn, dat we van ons zelf dorst hebben.

De Geest was er nog niet, zo zegt Johannes, omdat Jezus nog niet verheerlijkt was.

Wat dat betekent staat ook in dit evangelie te lezen. Dat betekent de heerlijkheid van de Here Jezus Christus, die Hij kreeg na Zijn

*Wie in Mij gelooft,
gelijk de Schrift zegt,
stromen van levend water
zullen uit zijn binnenste vloeien.
Dit zeide Hij van de Geest,
welke zij
die tot geloof in Hem kwamen,
ontvangen zouden;
want de Geest was er nog niet,
omdat Jezus
nog niet verheerlijkt was.*

■

Joh. 7 : 38, 39.

zelfs wel 3000 mensen tot bekering kwamen.

Aan Petrus, waarvan we het meeste lezen in de eerste hoofdstukken van Handelingen, kun je goed het verschil zien. Vóór de uitstorting van de H. Geest kon hij zó bang worden voor de machten dat hij de Heiland drie maal verloochende. Maar op de Pinksterdag spreekt hij vrijmoedig. Ja dan is hij ook vrijmoedig voor hetzelfde college, het sanhedrin, dat de Heiland ter dood veroordeelde. Ja dan merken de vijanden zelfs de vrijmoedigheid van de apostelen op, hoewel het toch maar eenvoudige mensen waren (Hand. 4:13).

De Geest is gekomen om ons het Evangelie te brengen. Om ons naar de Heiland te zenden. Om ons te leren op Hem te vertrouwen.

Maar Hij is óók gekomen om ons te leren met blijdschap te spreken over de Here Jezus Christus, overal waar we maar de gelegenheid ontvangen. De stromen van levend water moeten ook uit ons binnenste komen.

Dan behoeven we ook niet bang of verlegen te zijn. Want dan helpt de Geest. Ook daarvoor is Hij gekomen.

☆☆☆

De H. Geest is van woonplaats veranderd. Van de hemel naar de aarde.

Nu zijn wij huisgenoten Gods, omdat de Geest gekomen is.

Een huisgenoot nu ziet je lopen.

Die hoort je praten.

Ja, als hij een goede bekende is, dan kan hij onze stemming van ons gezicht aflezen.

Daarom staat er in de H. Schrift dat wij de H. Geest ook kunnen bedroeven. Door onze zonden. Ja er staat zelfs dat wij in ons leven en in het leven van de gemeente het vuur van de Geest kunnen uitdoven. Kunnen blussen.

Dat moeten we natuurlijk niet doen. Daarvoor is Hij niet gekomen. Want Hij is gekomen om ons toe-te-eigenen, wat we in Christus hebben, de vergeving der zonden en de dagelijkse vernieuwing van ons leven.

En laten we stromen van levend water voortbrengen.

☆☆☆

En als dan de uitstorting van de H. Geest een feit is geworden, dan zien we ook de stromen van levend water. De apostelen mochten niet beginnen met te prediken over de Christus, voordat de beloofde Geest gekomen zou zijn. En als Hij er dan is dan stromen er woorden van de lippen van de apostelen, zo geweldig, dat er op één dag

H. Amelink - Langerak

KERKELIJK Leven

Kerkscheuring nu ook op Curaçao

Was het altijd een waar genoegen bij mijn halfjaarlijks weerkerend verblijf in de Nederlandse Antillen met de broeders en zusters daar samen te komen in het kerkje aan de Karel Doormanweg en hen in hun huizen te bezoeken, waar zij mij zeer gastvrij ontvingen, ditmaal ging ik met gemengde gevoelens erheen, wetende, dat inmiddels de beide predikanten en een vijftal belijdende leden zich aan de gemeenschap in de Here met de andere broeders en zusters hier in de Vrijgemaakte Kerk hadden onttrokken.

Deze dolerenden vormen een minderheid. De meerderheid, waaronder de gehele kerkeraad, gevormd door drie ouderlingen, waaronder er zijn, die reeds jarenlang op het eiland vertoeven en in het kerkelijk ambt hebben gediend, was van oordeel, dat, welke ook de moeilijkheden waren van de Vrijgemaakte Kerken in Nederland, dit geen oorzaak mocht zijn van kerkscheuring. Dit gold volgens hen te meer, daar er nimmer enige klacht over leer of leven van enig lid der gemeente aan de kerkeraad was voorgelegd. Het was ook om dit argument, dat de kerkeraad aanvankelijk besloot, de Acta van de G.S. Amersfoort niet te behandelen. Gevreesd werd, welke vrees inmiddels bleek terecht gekoesterd te worden, dat behandeling tot onderlinge verwijdering en mogelijk tot kerkscheuring zou kunnen leiden, hetgeen de kerkeraad ten enenmale onverantwoord achtte.

Hierbij vraagt de speciale positie van de kerk van Curaçao wel aparte aandacht. Zoals de Classis Gouda-Leiden-Woerden in haar brief van 26 maart 1970 terecht opmerkt: „Ook bij U heeft zich, zoals in zovele kerken in ons vaderland, een droevige scheuring voltrokken. Juist vanwege Uw bijzondere positie in het verband van de Gereformeerde Kerken in Nederland bedroeft ons dat ten zeerste. U bent klein in getal en leeft ver van hier. Het onderling verkeer lijdt door de grote afstand toch al schade, zoals U in Uw brief aan de classis, gedateerd 15 januari 1970 terecht tot uitdrukking brengt.”

Het gebrekkige van deze situatie kan niet beter worden bewezen dan door de vermelding, dat de kerkeraad, toen de moeilijkheden met de beide predikanten K. Deddens en T. O. G. M. Bosma zich gingen voordoen, direct per luchtpostschrijven zich heeft gewend tot de kerk te Rijnsburg, gevolgd door een nader schrijven per luchtpostbrief van 16 maart 1970. Tot op vandaag, we schrijven nu 30 april 1970, heeft de kerkeraad van de kerk van Rijnsburg taal noch teken vernomen. Zij werden geen antwoord waardig gekeurd.

De Classis Gouda bracht het er niet beter af, al schreef zij op 26 maart wel oog te hebben voor de schade, die geleden werd in het onderling verkeer. De kerk van Curaçao, die deel uitmaakt van de Classis Gouda, verneemt uit een brief van 26 maart tot haar verbazing, dat zonder haar medeweten, de Classis zich is gaan bezig houden met haar zaken. Uit een telefoongesprek van ds. Ophoff met de praeses van de kerkeraad vernam de kerkeraad voor het eerst van die buiten hem om gehouden classis-vergadering, waar zijn zaken aan de orde kwamen. In zijn brief van 3 april heeft de kerkeraad van Curaçao terecht de aandacht gevestigd op het onbehoorlijke van zulk optreden. Hij schreef dan ook: voor we ons zetten tot de beantwoording van Uw vragen (de kerkeraad kreeg van de classis een serie van niet minder dan 24 vragen voorgelegd in de classisbrief van 26 maart 1970) moet ons wel iets van het hart. Afgezien van het telefoongesprek, dat ds. Ophoff met onze praeses voerde, bleek ons eerst uit

Uw brief, dat er een classisvergadering was. Wij hebben geen aankondiging en geen agenda ontvangen, zelfs niet de notulen van de vorige classis-vergadering.

Uw brief begint ook niet met de mededeling, dat er een classis-vergadering is; U valt om zo te zeggen met de deur in huis. U geeft ook geen overzicht van het op de classis-vergadering vóór deze zaak behandelde en van wat over deze zaak zelf ter classis is gesteld. Broeders, wij achten dit niet recht en niet in overeenstemming met het karakter van een gereformeerde meerdere vergadering en wij zouden kunnen stellen, dat U voor ons geen wettig samengeroepen vergadering bent. Wij willen dat nu niet doen, maar U wel verzoeken, ernstig te overwegen of U hierin recht heeft geantwoord.

En wat deed nu de kerk van Rijnsburg, die de kerk van Curaçao geen antwoord waardig keurde? Zij zond die brief van de kerk van Curaçao naar de classis Gouda, waar die zaak nog allerminst diende, met als bijlage het besluit van de kerkeraad van Curaçao van 13 februari 1970, waarin deze kerkeraad onder meer uitsprak, de kerken van Noord-Holland, die niet aanvaard zijn door de G.S. van Hoogeveen, als zusterkerken te blijven erkennen.

Tevens heeft de kerkeraad besloten, alle kerken, die op soortgelijke wijze buiten het verband zijn komen te staan, te blijven erkennen als zusterkerken.

Zonder ook maar zich vooraf erop te bezinnen, of men nu wel recht handelt tegenover die kerk van Curaçao, gaat men de zaak maar behandelen. Dat noemt men nu kerkrechtelijk handelen!

Welke de afloop van deze zaak zal zijn ter classisvergadering, deze gang van zaken maakt het wel duidelijk, dat het onmogelijk is en zelfs een onzedelijke handeling m.i., deel uit te maken van een vergadering, die men praktisch nooit bezoekt (in het verleden kwam het wel eens voor bij buitenlands verlof van een der kerkeraadsliden), waarvan men zeer onregelmatig de stukken krijgt toegestuurd, veelal niet, en als men het nog doet per zeepost, die er weken over doet. Dit laatste zou natuurlijk niet nodig zijn, want er gaat iedere dag luchtpost en die doet er 3 of 4 dagen, hoogstens een week over.

Het komt mij dan ook voor, dat de kerk van Curaçao zich onafhankelijk van het kerkverband in Nederland zou moeten gaan opstellen met de conditie, dat zij in correspondentie wil staan met alle Vrijgemaakte Gereformeerde Kerken, die met haar staan op de grondslag van de Heilige Schrift, de Belijdenisgeschriften en de D.K.O.

Het kerkverband heeft in de praktijk nooit veel voor haar betekend en kan dit ook niet.

Tenslotte laat ik nog volgen de mededeling, die op zondag, 15 februari, bij het begin van de dienst werd afgekondigd:

De predikanten Bosma en Deddens hebben gisteravond verzocht het volgende mee te delen:

Op de kerkeraadsvergadering van 13 februari heeft de kerkeraad onder meer besloten, de kerken van Noord-Holland, die niet aanvaard zijn door de G.S. van Hoogeveen als zusterkerken te blijven erkennen. Tevens heeft de kerkeraad besloten alle kerken, die op soortgelijke wijze buiten het verband zijn komen te staan te blijven erkennen als zusterkerken.

Door dit besluit van de kerkeraad is de gewetensnood, die er was bij beide predikanten, na de aanvankelijke beslissing van de kerkeraad eind verleden jaar, om nl. deze

kerken te blijven erkennen, opnieuw gerezen.

Dit besluit van de kerkeraad van vrijdagavond jl. is voor de beide predikanten onaanvaardbaar. Nadere verantwoording over deze zaak zal door de beide predikanten nog gegeven worden. Gezien echter de ernst van de situatie, waarin zij de eenheid tussen de kerkeraad en hen opgebroken zien, achten de predikanten het niet in overeenstemming met de eis van de Schrift, die maant tot de vrede en tot het één-zijn van gevoelens, thans voor te gaan in de diensten des Woords; mede getet ook op de bijzondere positie als dienaren des Woords, die slechts consulent-diensten verrichten in de gemeente.

Dan volgt het besluit van de kerkeraad van vrijdag, 23 februari, waarna de mededeling vervolgt:

Gisteravond vond op verzoek van beide predikanten een gesprek plaats met de praeses van de kerkeraad. De praeses heeft hen tijdens dit onderhoud herhaalde malen voorgedragen „het niet willen voorgaan in de diensten des Woords” in geen geval te kunnen accepteren op grond van de door beide broeders aangevoerde argumenten. Op herhaaldelijk dringend verzoek van de praeses om aan te tonen, dat zij op grond van de Heilige Schrift niet mogen en kunnen voorgaan in onze gemeente, is geen antwoord gegeven. Op verzoek van de praeses hebben beide broeders de eerder voorgelezen verklaring opgesteld.

De kerkeraad is van oordeel, dat de weigering van beide predikanten om hun ambt in onze gemeente te vervullen, af te wijzen is als ambtsverzaking. Tengevolge hiervan zullen vanaf vandaag, zolang de predikanten het gevoerde beleid van de kerkeraad niet aanvaarden, de predikanten op eigen verzoek en op last van de kerkeraad niet meer voorgaan in onze Woorddiensten en evenmin het catechetisch onderwijs verzorgen.”

De catechisaties vinden normaal doorgang.

Ik breng naar Nederland mee het gehele dossier van de stukken, gewisseld tussen de beide predikanten en de kerkeraad, alsook van de Nadere Verantwoording van de beide predikanten en de argumentatie van de kerkeraadsliden.

De Nadere Verantwoording, op 18 februari verzonden aan de leden van de kerk door de beide predikanten, eindigde in een begeleidend briefje met deze woorden:

„Voor hen, voor de onzen en voor allen, die het goede Woord Gods willen horen, hebben wij 's zondags samenkomsten aan de Commandeursweg, om half tien 's morgens en om zeven uur 's avonds.”

Ik ben in de bijeenkomsten, hierboven genoemd, niet op bezoek gegaan. Evenals alle jaren heb ik het goede Woord Gods vernomen in de kerk aan de Karel Doormanweg bij mijn verblijf alhier.

Curaçao, Koninginnedag 1970.

P. Groen - Rotterdam

VERKIEZEN EN VERKIEZING

8. Het misverstand der Joden

Uit de voorgaande artikelen zijn m.i. de volgende conclusies te trekken:

- 1e Als God verkiest dan is dat uit pure genade. En met die genade is Hij zijn volk altijd vóór. Het initiatief gaat van Hem uit en nooit van de verkorenen. God verwaardigt een onwaardig volk om Zijn volk te zijn.
- 2e Hieruit volgt direkt, dat alle roem in mensen uitgesloten is. Een volk dat in eigen verdiensten roemt en zich er op verheft, dat het uitverkoren is, bedriegt zich zelf. De HERE verkiest en redt om Zijn eigen Naam.
- 3e Een volk, dat meent nooit verworpen te kunnen worden, omdat het nu eenmaal het uitverkoren volk is, zal gewaar worden dat het zich vergist. God verkiest zijn volk tot dienst. En als het de dienst verzaakt en afgoden gaat dienen, wordt het door de HERE verworpen. God laat niet met zich spotten.
- 4e Die verwerping is niet totaal en niet definitief. Er blijft een rest of overblijfsel. En ook een tijdelijk verworpen volk wordt vermaand om tot de HERE weder te keren en zich in Gods verkiezende liefde te verheugen.
- 5e Het oude volk Israël is niet het einde van Gods wegen met deze wereld. Zijn bestemming is een licht der heidenen te zijn. Het heil is wel uit de Joden, maar het is bestemd voor alle volken.

Helaas heeft het Joodse volk van dit alles weinig begrepen. Dat wil niet zeggen, dat er niet velen van dat oude volk zalig zijn geworden. Toen Gods genade in Jezus Christus verscheen hebben velen van zijn volksgenoten in Hem geloofd. Vooral na zijn dood en opstanding.

Maar de meerderheid heeft Hem verworpen. Onder aanvoering van Schriftgeleerden en Priesters en Oversten van het volk.

Als we bovengenoemde conclusies volgen dan kunnen we het zó formuleren: Ze wilden niet van genade leven. Ze voelden zich veel te „waardig”. Ze roemden in zichzelf en dachten, dat God het best met hen getroffen had. Aan de mogelijkheid, dat God hen kon verwerpen dachten ze niet. Ze waren immers kinderen van Abraham? Zouden die verloren kunnen gaan?

Bekering hadden zij naar ze meenden niet nodig. Ze waren immers rechtvaardig, verheven boven tollenaars en zondaars.

Dat de volken het doel van Gods wegen met Israël waren was hun vreemd. Enkelingen mochten door besnijdenis in Israël worden ingelijfd, maar de gojim, de heidenen waren gedoemd om naar het eeuwig verderf te gaan. En ze hadden niet anders verdiend.

Als we een beetje thuis zijn in het Nieuwe Testament is veel van het bovenstaande wel duidelijk. Maar het blijkt ook uit verschillende geschriften van het Jodendom, waaruit ik een en ander wil aanhalen. Uit de Talmud en enkele Apocryphen. Er zullen wel gunstige uitzonderingen geweest zijn. Misschien wel vele. Maar de overheersende geest van het Jodendom, voor en na de komst van de Here Jezus, was hoogmoedig, zelfverzekerd, vol van eigen roem. Er is geen enkele reden daarom minachtend op het Joodse volk neer te zien. Want diezelfde geest heerste ook dikwijls onder het volk Gods van het Nieuwe Testament. En het is de vraag of die wel ooit ergens ontbroken heeft. We mogen ons ook wel afvragen of wij daar helemaal vrij van zijn.

In Rom. 3:9 vraagt Paulus: „Wat dan?

Zijn wij uitnemender?” Anders gezegd: Hebben wij Joden iets boven anderen voor? De apostel beantwoordt deze vraag met een hartgrondig neen! Maar het rabbijnse Jodendom zou zeer beslist antwoorden: „Jazeker, heel veel”. De heidenen gaan immers zonder pardon naar de hel. Maar wij Joden hebben deel aan de toekomstige wereld.

Als bewijs haal ik een gelijkenis aan, die in een Joods traktaat voorkomt. Ze luidt ongeveer als volgt: Het stro, het kaf en de stoppels streden onder elkaar. Het eerste zei: Om mij is de aarde bezaaid. En de anderen zeiden: Om ons is het veld bezaaid. Toen zei de tarwe tot hen: Wacht maar, tot de dorsvloer komt, dan zullen we zien om wienst wil het veld bezaaid is. De dorsvloer kwam en toen het koren daar gebracht was kwam de eigenaar om het te dorsen en te wannen: Het kaf vloog weg met de wind; hij nam het stro en gooide het op de grond; hij nam de stoppels en verbrandde die; de tarwe nam hij en maakte er een korenhoop van.

De strekking van de gelijkenis is deze: Van de volken zeggen sommigen: Om ons is de wereld geschapen. Anderen zeggen hetzelfde van zichzelf. Israël zegt echter tot hen: Wacht maar, totdat Gods dag komt, dan zullen we zien om wiens wil de wereld geschapen is. Natuurlijk om Israël.

Een andere gelijkenis heeft dezelfde strekking. Tevens blijkt daaruit, dat genade niet op de voorgrond treedt in de rabbijnse geschriften, maar loon en verdienste. De heidenen hebben ook wel enige verdiensten, maar zij ontvangen een weinig loon in deze bedeling. Israël ontvangt echter groot loon in de toekomstige bedeling. Maar nu dan de gelijkenis:

Er was eens een koning, die vele arbeiders huurde; en er was één arbeider, die veel dagen bij hem werkte. De arbeiders kwam om hun loon in ontvangst te nemen. Ook die éne arbeider kwam. Tot hem zei de koning: „Mijn zoon, met jou zal ik speciaal afrekenen; de vele anderen, die weinig arbeid voor mij verricht hebben, geef ik weinig loon; maar jij hebt een grote rekening, met jou zal ik apart afhandelen.”

Zo krijgen de Israëlieten in deze wereld hun loon van God, en de volken der wereld verlangen hun loon van God; en God zegt tot de Israëlieten: „Mijn kinderen, ik zal mij in het bijzonder tot jullie wenden: de volken der wereld hebben weinig werk voor Mij gedaan, en ik geef hun een beetje loon, nú in deze bedeling; maar jullie hebben een grote rekening, met u zal ik apart rekenen om u veel loon te geven in de toekomstige wereld.”

De heidenen hebben het dus een beetje goed in deze bedeling, ze krijgen nu direkt wat loon. Opdat er voor hen in de toekomst alleen maar schuld en straf overblijven. De Israëlieten hebben het dikwijls niet zo goed in deze bedeling, maar het spreekt vanzelf, dat zij de eeuwige heerlijkheid erven. Zij vormen immers Gods uitverkoren volk. Die trouwens de zaligheid verdienen. Want het is wel genade, dat God de wet aan Israël heeft gegeven. Maar die genade is hun bewezen, omdat zij door wetswerken de toekomstige wereld zouden verdienen.

Bij de zelfverheerlijking behoort vanzelfsprekend de verachting van alle „anderen”. Israël is de lelie onder de doornen, de duif onder de haviken, het schaap onder de wolven, de tarwe onder het kaf, de parel onder het stof en het steengruis. Alle volken zijn bij Israël vergeleken verachtelijk, minderwaardig, bijzaak, afval. Dat is daaraan te zien, dat alleen Israël het besnijdenisgebod heeft en de kwastjes aan het gewaad en de gebedsriemen en het kokertje in de deurpost, waarin o.a. deze woorden zijn verborgen: „Hoor, Israël, de HERE onze God is een enig HERE”.

Dat alles heeft een goede zin als daarin de genade des HEREN erkend wordt. En als een verkoren volk met vrees en beven voor het

aangezicht des HEREN leeft en Hem in oprechtheid en gerechtigheid dient. Maar daaraan ontbrak het juist en toch werd het als een vanzelfsprekendheid beschouwd, dat de HERE met zijn volk zou zijn. „Uitverkoren” hield niet de klank van grondeloze barmhartigheid en gadeloze ontferming maar het klonk het volk in de oren als élite, het puikje van de markt, het neusje van de zalm. Dit misverstand is vaker voorgekomen, ook in de geschiedenis van de kerk. Waar ik het gehoord heb weet ik niet meer, maar ik heb wel eens vernomen, dat de kerk de kurk is, waarop de wereld nog drijft.

Nog erger wordt het misverstand omtrent de verkiezing, als een sekte voorgeeft, dat alleen haar leden uitverkorenen zijn. Terwijl de rest verworpen is. Zij alleen zijn de wetsgetrouwen. Zij alleen houden zich strikt aan allerlei voorschriften, die meestal leringen en geboden van mensen zijn. Zulk een sekte bestond naar alle waarschijnlijkheid in de dagen vóór en mogelijk tijdens het optreden van de Here Jezus. De aanhangers van die sekte vormden een soort verbond. Wie daartoe behoorde was een uitverkorene. Hun namen en hun namen alleen stonden opgeschreven tot zaligheid. Dat is niet de enige en niet de laatste sekte geweest, die zich beroemde het beste van het beste te zijn. Welke hoogmoed vaak vóór de val kwam. Naar de regel: het bederf van het beste is het slechtste.

In deze kring schijnt ook al sprake te zijn geweest van verkiezing uit een van-te-voren-gezien-geloof en verwerping om van-te-voren-gekende ongerechtigheid. De HERE kende de daden der rechtvaardigen reeds vóór de schepping. En de misdaden der goddelozen kende Hij ook van te voren. In overeenstemming met deze voorwetenschap worden de rechtvaardigen reeds voor de schepping verkoren. En de goddelozen verworpen. Dat lijkt wel wat op de theorie der Remonstranten als ik me niet vergis. Zo ziet men, dat er niet veel nieuws is onder de zon.

Wat het lot der heidenvolken betreft was er onder de rabbijnen een richting, die zich hield aan de profeten. Die hadden verkondigd dat het heil tot alle volken zou komen. Israël zou een licht voor alle naties zijn. De Messias zou alle volken redden en om Hem zouden de heidenen zich als om een banier scharen. Maar vooral na de verwoesting van de tempel in het jaar 70 won een andere stroming veld, die leerde dat Israël alleen behouden zou worden. Hoogstens mochten de andere volken Israël als slaven dienen. In elk geval stonden zij buiten het heil van de Messias. De zaligheid was niet alleen uit de Joden, maar bleef ook exclusief voor hen alleen.

Als we het bovenstaande overwegen is ons de houding van Farizeeën en Schriftgeleerden duidelijk. En ook verstaan we dan hun verhouding tot Jezus Christus en Zijn houding tegenover hen. Johannes de Doper spreekt Farizeeën en Sadduceeën aan als adergebroed, omdat ze geen goede vruchten voortbrengen. Ze moeten zich maar niet beroemen, dat ze kinderen van Abraham zijn. Want God is bij machte uit stenen Abraham kinderen te verwekken. Matth. 3.

Als Jezus Christus het geloof ziet van de hoofdmans de Kapernaüm zegt Hij, snijdend scherp voor de Joden: „Velen zullen komen van Oost en West en zullen aanliggen met Abraham en Izak en Jakob in het Koninkrijk der hemelen; maar de kinderen van het Koninkrijk zullen uitgeworpen worden in de buitenste duisternis.” Mattheüs 8.

Verder herinner ik aan het gesprek van Jezus met de Joden in Joh. 8. Dezen zeggen tot Hem: „Onze Vader is Abraham”. Maar Hij antwoordt: „Indien gij kinderen van Abraham zijt, doet dan de werken van Abraham; maar nu tracht gij Mij te doden... dit deed Abraham niet... Gij hebt de duivel tot vader en wilt de begeerten van uw vader doen”. Kinderen van Abraham worden kinderen des duivels.

H. J. Jager - Kampen

SHOCKING

(minimum leeftijd 21 jaar)

Er was eens een engelse vorstin en ze heette Victoria. Ze eiste kuisheid en morele zindelijkheid van haar onderdanen. Het is lang geleden maar u kunt het geloven. Het victoriaanse tijdperk — de periode van fatsoen, althans van uiterlijk fatsoen — roept vandaag een blos en een lachje op. Want vandaag willen we voor alles eerlijk zijn, nietwaar? We willen geen uiterlijk fatsoen, dat geen verband houdt met aanwezig innerlijk fatsoen. En als dat innerlijk fatsoen, die zelfucht, niet aanwezig is... dan ook geen façade van uiterlijk fatsoen overeind houden. Zo is het toch? Vandaar dat de herinnering aan de victoriaanse tijd vandaag een blos van schaamte en een lachje over zoveel onnozelheid oproept. Een andere vraag is natuurlijk: of we met het huidige onfatsoen veel gelukkiger zijn.

Er was eens een engelse vorst, ene Hendrik, die aan een hofbal de kouseband van een dame oprapte en instantelijk ter plaatse bevestigde. Lang geleden maar u kunt het geloven. Tegen de omstanders, die gnuifden van pret om dit ongewone tafereel, zei de vorst de beroemd geworden woorden: *honi soit qui mal y pense*; schande, wie er kwaad van denkt. De ridders van de latere Orde van de Kouseband, de hoogste engelse orde, kozen deze uitspraak tot hun devies; ja het engelse wapen kreeg dit devies toegevoegd.

En vandaag bestaat in Engeland een bond voor kuisheid, waarbij de jeugd zich vrijwillig aansluit. Er was blijkbaar aanleiding toe, deze bond op te richten: een onbehagen over de ontwikkeling der zeden werd er door uitgedrukt, gestimuleerd en tot bruikbaarheid gebracht. Misschien speelde de oude engelse ridderlijkheid ook wel een rol. En zeker de herinnering aan Victoria.

Vandaag kunt u een engelse prinses op de voorpagina van de krant zien, stappend uit een vliegtuig, en wel op zulk een wijze dat haar minirokje ook net niets interessants onbedekt laat. Ze staat er voor bekend dat ze veel belangstelling voor haar fotografen heeft, omdat ze veel belangstelling voor haar figuur heeft. U moogt haar deze gepubliceerde foto dus rustig toerekenen, als u daar behoefte aan hebt. De korte-rokkenmode, aldus door vorstinnen gepropageerd, is hiermee wel tot het uiterste slingerpunt gekomen — en de maxirok wijst al op een komend retour.

Men zegt dat de herenmode uit de twintiger jaren — en met name het gebruik om de onderste knoop van het vest open te laten — afkomstig is van de toenmalige engelse kroonprins. Deze man, die onbetwist en in verre omgeving de mode voor heren aangaf, moet eens in het openbaar verschenen zijn met een ongesloten knoopje aan zijn vest. Terstond en voortaan liet iedere heer (en wie er voor doorging) de onderste knoop van zijn vest open staan. Wat wellicht als een toevalligheid begon eindigde welbewust. Zo ging het met de slobkousen, met de losse rechterhandschoen in de linkerhand, met de uithangende pochette, met de bolhoed, de edenhoed en de stetsonhoed. Kunt u nagaan, welke invloed aanzienlijke personen op de mode kunnen hebben. Weet u nog wie het colbert het eerst droeg? En wie de molières?

Daar ligt een grote afstand tussen die oude engelse vorstin en die jonge engelse prinses. Zeg niet dat dit verschil maar enkele decimeters roklengte betreft: dat verschil is hemelsbreed. De ene mode leidt tot tucht — de

andere tot ontucht. En de grens is verbazend moeilijk te ontdekken, want in het niemandsland tussen fatsoen en onfatsoen hangt een rookgordijn.

In de tijd van Victoria kon een onbedekte vrouwenenkel al heel curieuze gevoelens wakker roepen bij mannen; en dus bij vrouwen. Waarom? Omdat het ontdekken van de enkel een station was naar het ontdekken van de vrouw. In later jaren was een zichtbare vrouwenkuit iets om te blozen. Het idee alleen al; en dan de zaak zelf nog. Maar de welgevormde vrouwen, geëmancipeerd als ze waren, eisten haar rechten op — en de mannen bukten onder dankbaar protest. De stiekemers zeiden dat het niet hoorde en de olijkerds zeiden dat het toch goed stond. Over de categorie daartussen is niet veel bekend. In de twintiger jaren mocht ook de knie worden gezien! En met wat vrouwelijke behendigheid werd het lijnenspel vlak boven de knie wel zo gespeeld, dat zelfs een oppervlakkig toeschouwer meer ging vermoeden. Na een langdurige periode van vrij lange rokken kwam de herontdekking van de vrouwelijke lijnen. De vroegere vermoedens bleken juist: de wereld hield inderdaad vlak boven de knie niet op. Via de strakke broeken, die weinig onbekende factoren overlieten, kwamen we terecht bij de minirok van heden. Vandaag wordt een mens niets meer bespaard. Wie heer wil blijven gaat bij voorkeur niet tegenover maar naast een dame zitten.

Daar kunt u over treuren, daar kunt u om lachen — maar de mode is zo. Het is alsof de vrouwen en meisjes roepen, schreeuwen: geef toch eens aandacht aan onze attracties. Jullie buffels, heb je dan geen oog voor vrouwelijk schoon? Zijn jullie wel echte mannen? Kún je de vrouwelijke lijnen niet waarderen of, eh, ben je soms van dát soort...? En als je niet „van dát soort...“ wilt zijn of schijnen, knik je instemmend en zegt: zeker juffrouw, alstublieft mevrouw, lang niet mis dame.

Over die veranderlijke vrouwenmode. De primitiefste volkeren hebben in de maan altijd het symbool van de vrouw gezien. U weet toch, dat de maan altijd vrouwelijk heet, en de zon mannelijk? Nederland is een van de weinige landen, waar ook de zon vrouwelijk heet; Frederik van Eeden heeft vruchteloos gefulmineerd tegen dit misverstand. Maar goed: de maan is dus in elk geval vrouwelijk. En zo onveranderlijk als de zon is (behalve, dat hij bij een donderbui niet thuis geeft) zo veranderlijk is de maan.

Van een nauwelijks merkbare aanwezigheid ontsluitert ze zich geleidelijk, geeft steeds meer bloot, klimt tot onvermoede schoonheid en steekt alle mensen aan met haar toverlicht. U weet, dat de volksfeesten ter ere van Astarte bij volle maan plaats vonden? Maar is dit maximum achter de rug, dan kleedt de maan zich langzaam weer aan; anders gezegd, ze trekt zich geleidelijk terug achter de coulissen. Na een laatste glimp is zij verdwenen en maakt plaats voor de nieuwe maan.

Misschien kunt u hier aan denken, wanneer u de wisseling der modes opmerkt. Lange rokken kondigen niet altijd zediger levensinstelling aan, maar geven een verademing teneinde straks weer fris van de nieuwe mode te genieten. En laten we eerlijk zijn: zoudt u het prettig vinden wanneer onze vrouwen

en dochters er altijd even saai en gelijk uitzagen? Tenslotte kleden ze zich voor ons: om ons te behagen, zei Paulus. Laten we nu ook niet kniezerig doen maar eens dankjewel zeggen, of: je ziet er leuk uit. Tenminste zo lang alles in het netje gaat.

Maar wat is „fatsoen“? Komt van het franse façon = manier, snit. Dus ook al geen hoogwaardig woord — eerder een aanduiding van wat de gemiddelde mens op een gemiddeld ogenblik in een gemiddeld land juist acht. Fatsoen mag mee-veranderen met de tijden en gelegenheden. Wat is dus „in het netje“? Datgene, wat we vandaag algemeen aanvaarden. Wie daar uitspringt trekt de aandacht: die draagt te lange of te korte rokken; ofwel — is hij een man — hij oordeelt onbillijk.

Er was eens een meisje, dat oprecht de Heere vreesde. Geen kwezel, maar een lief kindeke Gods. Alle meisjes van haar leeftijd begonnen aan die zijden vleeskleurige kousen — weet je nog wel, oudje? Alleen dat ene meisje bleef met zwarte kousjes lopen. Haar oude dominé vroeg haar op catechisatie: waarom draag jij altijd van die ouderwetse kousen, Marietje? Marietje kleurde en antwoordde: ik wil niets van de anderen zeggen, dominé, maar ze lopen met die zijden kousen wel wat erg achter de wereld aan dacht ik. Dies prees de oude dominé zijn catechisantje.

Maar na een jaar was het nieuwtje van de zijden kousen af. Iedereen liep er mee. Marietje trouwens ook. Toen vroeg de dominé: en Marietje, zijn je bezwaren tegen de vleeskleurige kousen verdwenen? Marietje kleurde wederom en sprak: iedereen doet het, dominé, en als ik alleen met zwarte kousen blijf lopen vrees ik dat ik erg hoogmoedig schijn te zijn; net of ik iedereen veroordeel. Dies prees de oude dominé zijn catechisantje opnieuw. Met welk verhaal de veranderlijkheid van het fatsoen kan worden bewezen.

En laten we wel wezen. De mode is niet volledig een zaak van de vrouw. Die is deels ook de zaak van de aanvaardende man. Laten we zeggen, dat elk vijftig procent van de verantwoordelijkheid draagt, dan konden we wel eens dicht bij de waarheid zijn. Want als wij mannen een mode bepaald niet aanvaardden, wanneer wij de ongewenst geklede vrouwen konden boycotten — wat bleef er dan van de vrouw over? Dan past het de man zijn hand in eigen boezem te steken.

Toch heeft Victoria veel goeds gedaan, ondanks haar dwang en gezag — waarmee ze de onkuisheid terugdrukte naar het verborgene. Door de stijl, waarmee ze het engelse volk en de beschaving ver daar buiten stempelde, heeft ze de eerbaarheid van de vrouw, en dus de eerbaarheid van de man, en dus de eerbaarheid van het gezin, grote diensten bewezen.

We kunnen achteraf lachen om de Biedermeyer-tijd: om onze overgrootouders die verlof gingen vragen bij de ouders van een uitverkorene om hun dochter van tijd tot tijd te mogen bezoeken (uiteraard onder het oog van pa of ma) teneinde haar genegenheid te winnen. We kunnen lachen om de oude regel: dat je nimmer onder één dak met je beminde mocht logeren. We kunnen lachen om de fatsoensregel, die elke moeder haar eerbare dochter inprentte: dat ze zich niet liet zoenen aler de verlovings met een ring bezegeld was. We kunnen lachen om al die vormen, welke dienden om de eer van de vrouw te garanderen.

Maar waarom eigenlijk lachen? Wanneer u eens een reconstructie van de sierlijke me-

D. W. L. Milo - Vierhouten

nuetten, pavanen, gaillardes, sarabandes en contradansen mocht zien, uiteraard in de rococo-costuums uit die tijd, dan lacht u helemaal niet meer. Wie een greintje besef heeft van de beschavingsgeschiedenis van onze mensheid, die klapt de mond dicht van respect voor deze hoofse en hoogstaande vormen van eerbare omgang tussen mannen en vrouwen; die daarmee hogelijk vergenoegd en tevreden waren.

En dan kijkt u vandaag rond in een kale wereld: een wereld, die zich wentelt in schaamteloosheid; een wereld, waarin iedere vent iedere vrouwspersoon zonder plichtplegingen aanspreekt — en andersom. Mocht je vroeger onder geen voorwaarde rechts van

een dame wandelen — vandaag staan alle meisjes toe, dat hun gezellen rechts van haar slenteren, een sigaret in de mond houden, de handen in de zakken houden, of zelfs gemakshalve maar op de fiets blijven zitten. Zou onze jeugd trouwens nog wel weten waarom de heer links van zijn dame (in Engeland rechts) behoort te gaan? Ach kom, wie kan dat wat schelen. Respect? Onzin. Hoffelijkheid? Uit de tijd. Wat we nodig hebben is genadeloze eerlijkheid, waarheid, de volle waarheid, desnoods de naakte waarheid. Maar met al dat waarheidsvertoon wordt de hele zaak te waar om mooi te zijn. En klinkt dit alles wat ouderwets — daar kan het nog wel wáár om zijn. En daar gaat het u toch om?

synode van de Gereformeerde Kerken (syn.) inhoudende dat de synode zal besluiten tot het intrekken van de leeruitspraken van 1942 en de vervangingsformule van 1946; tot vervallen verklaren van de tuchtmaatregelen van 1944 en tot openlijk erkennen van haar schuld in deze voor het aangezicht van God en zo voort. Het is zo dat na zovele jaren de verdiensten van ds. Veltman ten aanzien van de Gereformeerde Kerken in dit voorstel van commissie V openlijk erkenning vinden. De waarschuwing in 1943 is op tijd geweest. Die gaat — afgedacht van wat de synode op 27, 28 en 29 april zal besluiten — algemene erkenning vinden in Nederland. Dit laatste staat wel vast. Het is goed om bij het afscheid van ds. Veltman uit de actieve dienst in Zeist, dit op te merken. Het is genade en ere!

Mevrouw T. Kok

De leden van de persvereniging, die op de laatst gehouden vergadering aanwezig waren, hebben gehoord de zeer waarderende woorden die de voorzitter besteedde aan Mevrouw T. Kok, die vanaf de oprichting van ons blad tot 1 april van dit jaar de correctie verzorgd heeft.

Ze was door lichamelijke omstandigheden genoodzaakt dit werk voor ons blad op te geven, dat zij graag en met grote accuratesse deed.

Het was maar geen „baantje” voor haar.

Het is me trouwens het baantje wel.

Daarom zat er ook een stuk liefde in voor ons blad, zoals heel haar werkzame leven in dienst gestaan heeft van de opbouw van het Gereformeerde leven, al is dat door de desbetreffende instanties niet altijd gewaardeerd op een wijze, zoals dat hoorde.

De smarten van het echt-Gereformeerd zijn, zijn haar ook niet bespaard.

Daarover spreekt zij overigens nooit.

Haar verdiensten voor de jeugdbonden zijn groot.

Ook voor ons blad.

Daarom willen we nu ook voor de leden van de persvereniging, die niet op de jaarvergadering aanwezig waren en voor alle lezers van ons blad, haar hier ook onze dank betuigen.

De Here zegene haar en vertrooste haar met de wetenschap, dat alle arbeid in de Here verricht, niet tevergeefs is.

*Namens Bestuur en Redactie,
H. Amelink.*

In de tweede plaats menen we dat ds. Veltman zich ook als curator van de Theologische Hogeschool aan de Broederweg verdienstelijk heeft gemaakt jegens het college van hoogleraren en curatoren met name in de moeilijke jaren 1967 en 1968. En dit niet alleen als accurate secretaris van het laatste college. Overigens mag het wel eens publiek gezegd worden dat hij op dit punt verdiensten heeft.

Vooràl heeft hij zich verdienstelijk gemaakt door in de conflicten rondom en aan de Theologische Hogeschool zich op te stellen tegenover de meerderheid van de curatoren. Al weer tegenover de meerderheid! Merkwaardig. Een strijdbare figuur is hij geenszins. Hij is geen vechtjas. Toch meende hij zich tegenover de meerderheid te moeten opstellen om des gewetens wil. Weer heeft hij gewaarschuwd. Weer heeft hij tegengesproken en tegen gestemd. Tegen de bekende besluiten welke de meerderheid der curatoren meende te moeten nemen op voorstel van de meerderheid van de senaat der hoogleraren. Misschien zal het weer een kwart eeuw moeten duren voor zijn verdiensten jegens deze kring en jegens onze kerken, door tijdig te waarschuwen, algemene erkenning zullen vinden in de kerken.

Overzien we dit stuk leven dan zeggen we: zo maken wij kerkgeschiedenis. Wij mensen. In de concrete menselijke subjectzijde van de geschiedenis verzondigen wij veel. Soms schier alles. Wat een wonder dat de Here Jezus Christus Zelf zijn kerk beschermt en onderhoudt. Hij staat boven die subjectzijde van ons concreet geschiedenis maken in Zijn oneindige majesteit en heerlijkheid. Boven het verzondigen en verknoeien van de goede gaven Gods. Hij is het Begin en het Einde der schepping Gods. De Alpha en de Omega.

We memoreerden dat ds. Veltman zich in een paar belangrijke momenten in de geschiedenis van onze kerken, door Gods genade, verdienstelijk heeft gemaakt jegens de Theologische Hogeschool en jegens de kerken door op tijd te waarschuwen. Dat de meerderheid niet luisterde, dat zijn verdiensten op dit punt geen algemene erkenning hebben gevonden op dit ogenblik, is niet belangrijk. Het oordeel is ten laatste niet aan de mensen gegeven, maar aan de Zoon.

Nu is collega Veltman emeritus. Wij houden het maar bij de tweede betekenis van dit woord. Hij heeft zich verdienstelijk gemaakt.

Wij wensen hem op deze plaats in ons blad van harte samen met zijn Vrouw nog goede jaren.

MEESTER

Emeritus

Onlangs — in het midden van de maand maart — bevatte ons blad een berichtje op de laatste pagina waarboven stond „emeritaat Ds. H. Veltman te Zeist”. Het berichtje bracht ons op de hoogte van het feit dat ds. H. Veltman op 1 april zijn werkzaamheid in zijn gemeente zou gaan beëindigen. De afscheidsprek zou worden gehouden op paaszondag 29 maart. We nemen aan dat dit intussen gebeurd is. Ds. Veltman is — emeritus — uitgediend. De latijnse term kan óók betekenen, naar ik meen, — zich ten opzichte van iets of van iemand verdienstelijk gemaakt hebben. Laten wij het op deze laatste betekenis van de term emeritus houden.

Collega Veltman heeft zich ten aanzien van menige aangelegenheid verdienstelijk gemaakt in de jaren die liggen tussen 18 december 1932, toen hij aan de gemeente te Bruchterveld als herder en leraar werd verbonden, en 1 april 1970 toen hij met emeritaat ging. We bepalen ons tot aangelegenheden. Dat zijn zakelijke dingen. Stellig heeft hij zich ook ten aanzien van menige broeder of zuster en ten aanzien van één of meer van de gemeenten die hij heeft mogen dienen, verdienstelijk gemaakt.

Misschien ten aanzien van alle gemeenten die hij heeft mogen dienen. Daarvan weten wij niets. Daarom laten wij zijn verdiensten ten aanzien van mensen in het bijzonder, rusten in dit stukje.

In de jaren toen hij de gemeente te 's Hertogenbosch mocht dienen, dat waren de jaren van '39 tot '49, viel niet alleen de bezettingstijd, maar vielen ook de vergaderingen van de generale synoden van 1939-'42 en van 1943 en '44. Dat zijn beruchte synoden geworden. Ds. Veltman was als afgevaardigde van de kerken uit het zuiden op de beruchte synode van 1943-'44 aanwezig. Hij heeft zich toen in de zittingen van deze synode, die grote fouten heeft gemaakt, opgesteld onder hen die waarschuwden tegen het maken van die fouten. Hij heeft zich jegens deze synode verdienstelijk gemaakt door zijn tegenspreken en tegenstemmen. Hij heeft zich toen jegens de Gereformeerde Kerken verdienstelijk gemaakt door tijdig te waarschuwen. Met ds. B. A. Bos en ds. D. van Dijk behoorde hij tot de minderheid, die tegenover de overgrote meerderheid stand hield. We zwijgen over de ouderlingen en over anderen, die wanneer zij aanwezig waren ook tegenstand hebben geboden.

Het is een opmerkelijke coincidentie dat juist in de maand waarin ds. Veltman met emeritaat is gegaan „Kerknieuws van Scheps”, zoals het in de wandeling heet, in het nummer van 17 april uitvoerige informatie geeft over de beruchte besluiten van deze generale synode en over het voorstel van commissie V van de nu zittende generale

Graham Greene

De serie Greene-films, die de t.v. onlangs bood heeft weer eens temeer de aandacht gericht op deze opmerkelijke engelse schrijver. Uiteraard kan nooit de film het boek evenaren. Dat desniettemin de Greene-films een indruk achterlaten, die de sfeer benadert van de beklemmende angst van de achtervolgde, in het nauw gedreven mens, is vooral te danken aan de filmische schrijfrant, die typerend is voor Greene.

Wie de films op het beeldscherm zag grijpt vanzelf, voor het eerst of opnieuw, naar zijn boeken. Om zich een wereld te laten binnen leiden, die hem van huisuit niet vertrouwd is. Maar die toch ook hoort tot die wereld, die Gods wereld is en die Hij zo lief had, dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft om uit die wereld het verlorene te redden. Tot aan de rand van het leven.

Tot aan het kruis van de moordenaar.

I

Graham Greene werd geboren in 1904. Indrukken van zijn jeugdijaren, in gezin en op school, zijn hem altijd bijgebleven en spelen ook een rol in zijn boeken. Zijn vader was schoolhoofd en hij voelde het als pijnlijk gemis, dat hij niet als andere kinderen de veilige, warme achtergrond had van het ouderlijk huis als er op school en internaat moeilijkheden waren: hij kwam nooit „thuis”, bleef ook na schooltijd en in vakanties „op school”. Niet bij zijn moeder, maar bij een oudere zuster zocht hij zijn toevlucht. Zij is het ook die hem vindt als hij een keer in zijn wanhoop van school en huis wegloupt. In „England made me” (vert. Kind van Albion) kan men het verhaal terugvinden. Zo op het eerste gezicht geen dramatische jeugdervaring. Toch doet het Greene herhaaldelijk in zijn boeken bij de hoofdfiguren teruggrijpen op hun jeugdbelevissen. Raven in „A gun for sale” (vert. Kogels à contant) raakt b.v. zijn hele misdadigersleven niet kwijt het beeld van zijn doodbloedende moeder, die zelfmoord gepleegd had, zonder de deur te sluiten voor de jongen, die zijn moeder zo moest vinden. Hij heeft haar dat nooit vergeven. De grauwe ellende van het leven in achterbuurten, waar kinderen nooit leren wat echte liefde is, en waardoor een jongen als Pinkie in „Brighton rock” (vert. Oog om oog) moet zeggen: in de hemel kan ik niet geloven, daar heb ik nog nooit iets van gemerkt, — van de hel des te meer.

Er was met Graham toch wel meer aan de hand dan het avontuur van een weggelopen schooljongen: hij wordt daarna 6 maanden in huis gedaan bij de psychoanalist. Hij rekent dit halfjaar later tot de gelukkigste tijd van zijn leven. Hij moet elke morgen in een park zijn dromen opschrijven en hij wordt er zo al jong in getraind ook de onnozelle gedachte, die bij hem opkomt, serieus te nemen en onder woorden te brengen. Hij voelt zich genezen van een ziekelijke introverte belangstelling en in staat belangstelling voor anderen op te brengen. Niet ongelijk aan de man uit het evangelie, uit wie de duivel gedreven is, die nu schoon en opgeruimd is van binnen, maar leeg; wordt Graham ten prooi aan het duivelse spel van „de Russische roulette”: officieren van het Witte Leger zouden zich met dit dodelijk-gevaarlijk spel hebben bezig gehouden in Siberië, toen ze begonnen te wanhopen aan het slagen van hun contrarevolutie. Een man schoof een kogel in een revolver en draaide de kamers naar willekeur om en zijn kameraad plaatste zich de loop tegen het hoofd en trok de haan over. De kansen stonden 5-1, als je de trekker maar één keer overhaalde. In zijn leegheid probeert de jongen Graham zijn levensgevoel als 't ware op te drijven door de dood te riskeren. Als door het oog van een naald ontsnapt hij aan de dood: de kogel zit net in de volgende kamer. Maar de kleine, droge klik van het overhalen van de haan, die de dood voor hem had kunnen betekenen, geeft hem juist het

leven terug. Hij is dan 17 jaar, toch geen kind meer. Maar op de duur kan hij er niet meer buiten. Ook als student in Oxford heeft hij nog verschillende keren met de verzoeking gespeeld. En altijd weer ontkwam hij de dood. Pas als hij merkt dat het overhalen van de trekker een routine-gebaar voor hem wordt en het hem geen schok meer geeft, legt hij de revolver voor goed weg. Hij weet nu dat hij het leven in moet.

Graham behield ook later de neiging bij „tekenen uit de andere wereld” te leven. Op een dag valt hem de zin in: „Als ik een ernstige ziekte krijg zal dat een teken zijn dat God van mij houdt”. Binnen een week is hij ziek en krijgt hij zijn zekerheid. Maar enige tijd later wordt hij weer opgejaagd door de twijfel, of dit nu werkelijk een contact met God geweest is of een samenloop van omstandigheden, en, zo zegt hij „ik joeg mijn onrust zo genadeloos op als een jaloerse verliefde zijn jaloersheid”.

Zijn tijd als beursstudent in de geschiedenis in Oxford doorgebracht bracht hem weinig nieuws. Belangrijker was dat hij als student reeds in de journalistiek ging, hij werd redacteur van het Oxfordse blad Outlook. Dit stelde hem tevens in staat tijdens een trip naar het Rijnland met zijn politieke spanningen in die dagen, de rol van de opgejaagde man te spelen, die in zijn boeken zo'n grote plaats zal gaan innemen. Meer dan spel was het echter niet, het spel van „geheime politieke agent”. Na zijn Oxfordtijd verbindt hij zich aan The Times, waar hij opklimt tot redacteur buitenlands nieuws.

Nog in Outlook schreef hij een in een filmrecensie, dat velen een filmster aanbadden zoals de katholieken de H. Maagd aanbidden. Prompt kreeg hij een brief van een katholiek meisje, die hem uitlegde, dat de katholieken Maria in feite niet aanbidden. Nadere kennismaking leidde tot zijn huwelijk met Vivian, en tot zijn overgang naar de kath. kerk. Behalve redelijk instemmen met de katholieke leer deed hem deze overgang niet veel. Pas jaren later volgde zijn zgn. „tweede bekering”. Merkbaar in Brighton rock (vert. Oog om oog), waar „God is binnengedrongen”, zoals hij zelf getuigt.

II

Voordat *The Man within* (vert. De man in de mist) verscheen, had Greene al twee en een half boeken geschreven, die niet gepubliceerd zijn. Met name in dat halve, nooit voltooide boek, verschenen al de elementen, waaruit zijn latere boeken zullen opgebouwd zijn. Het gaat over een moord gepleegd door een klein meisje, die het slachtoffer was van haar gouvernante; de sporen van haar daad zijn voor ieder uitgewist, behalve voor een priester. Reeds hier het ongewone gegeven; het verband tussen misdaad en kind (verg. Pinkie, die ook nog een jongen is); het slachtoffer-zijn van verkeerde opvoeding; de pries-

ter, die uit Greene's boeken niet weg te denken is.

The man within wordt een succes, zelfs zo dat zijn uitgever hem een contract aanbiedt, dat hem in staat stelt The Times te verlaten en van zijn schrijverij te leven.

De hoofdfiguur Andrews is de bekende figuur uit Greene's boeken, die van het begin aan gedoemd is tot vernedering en ondergang. Als jongen is hij ertoe verlost zich bij een smokkelaarsbende aan te sluiten door Carlyon, die Andrews vader als leider van de bende is opgevolgd. Andrew haat echter de bende, verraad haar aan de wet, durft ook weer niet openlijk met haar te breken en ducht haar wraak. Hij komt terecht op zijn vlucht in de hut van een mooi meisje Elisabeth, die voor hem wordt zowel de droom van een liefhebbende moeder, die hij nooit gehad heeft als het visioen van de geliefde, die hij hoopt te verwerven. Maar hij is niet in staat zijn liefde aan Elisabeth te realiseren, hij, de onwaardige, doemwaardige, die in zijn leven op heel andere wijze zo vaak de „liefde” bedreven heeft.

Behalve dat we hier de wereld betreden, die we in Greene's boeken bijna niet meer verlaten, de wereld van misdaad, intrige, verraad, spanning, moord, mensenjacht, conflict met orde en wet, — is deze Elisabeth het eerste meisje, van velen, die in de boeken van Greene een belangrijke rol spelen: Anne in *A gun for sale* (vert. Kogels à contant), Rose in *Brighton rock* (vert. Oog om oog), Sarah in *The end of the affair* (vert. Het einde van het spel), enz.

Na een paar mislukte boeken is Greene er met *Stamboul train* (vert. Stamboul-express) bovenop; hij is zijn tijdelijke inzinking te boven en heeft zich een plaats verworven in de engelse literatuur en ver daarbuiten. *Stamboul train* is min of meer geschreven voor de film en dat geeft aan de stijl dat korte, rake, flitsende, waardoor het beeld van de beschreven persoon of situatie aanstonds scherp op het netvlies staat. Deze filmische wijze van beschrijving, ook in de volgende boeken, verklaart mede Greene's succes. Mede — natuurlijk niet hoofdzakelijk. Het is een vorm, die echter meesterlijk past bij de intrigerende, beklemmende thematiek. Geen woordenrijke introspectie en wijldopende wederzijdse zielsuitstortingen, zoals nog in *The man within*, maar mensen die gewoon praten, zelfs banaliteiten uitwisselen, maar die ontvullender zijn dan diepzinnige bekentenissen. Myatt, de joodse zakenman, Coral het danseresje, Mabel de journaliste, het zijn allemaal levensechte mensen, die stuk voor stuk worstelen met hun eigen angsten. Myatt om zijn joodse afkomst niet te verraden, Coral om haar onschuld te bewaren tegenover de eeuwig roofzuchtige man, Mabel om haar vriendin te verliezen voor wie ze een lesbische liefde koestert. En dan is er ook the hunted man, de opgejaagde man die we bij Greene steeds tegen komen, dr. Czinner, de voortvluchtige socialistenleider uit Joegoslavië. Coral wordt in dit boek de vrouwelijke figuur, die de gejaagde man tot het laatste toe bijstaat. Terwijl we in Mabel de jager herkennen: orde en wet. Dat is Ida in *Brighton rock* (vert. Oog om oog) en Mather in *A gun for sale* (vert. Kogels à contant).

Tussen deze twee romans bestaat verband. Raven, de door een groot concern gehuurde moordenaar van een minister, waardoor een oorlog dreigt te ontbranden, is eigenlijk een eerste versie van Pinkie uit *Brighton rock*. Bij beiden een haat tegen de godsdienst en er tegelijk toch niet los van kunnen komen. Bij beiden een van jongsaf voltrokken isolering van de samenleving, Pinkie door zijn ongelukkige achterbuurtjeugd, Raven door zijn hazelip en het steeds weer opduikende beeld van zijn moeder, die zelfmoord pleegde en zo door haar kind gevonden werd in de keuken. Bij beiden ook de tederheid en het begrip, die ze voor het eerst in hun leven ondervinden van het meisje, Raven van Anne en Pinkie van Rose.

(wordt vervolgd)

C. P. Plooy - Heemstede

TE BERDE

„Het kwaad zit niet in de K.O., maar in de hantering daarvan". Zo kan men het horen, zo kan men het lezen. Hier is geen woord tegen in te brengen. Een wet is een dood ding en hoe eigen-aardig de kerkelijke wetgeving ook mag zijn, ook zij ontkomt niet aan dit oordeel.

Het is óók volkomen juist dat er in de laatste jaren op de meest vreemde wijze met de K.O. omgesprongen is. Dit vreemde omspringen is m.i. mede te wijten aan de onder vele gereformeerden heersende denkwijze - predikanten heel beslist niet uitgezonderd - dat kerkrecht een theologische wetenschap is en geen rechtswetenschap. (Maar dit tussen haakjes!). Hoe is het nu met de K.O.? Volgens ds. M. R. van den Berg (Oegstgeest) is het een onding, volgens ds. J. C. Janse (Velp) zijn de grondslagen van de K.O. Schriftuurlijk en tot slot, volgens ds. J. H. Kamerbeek is de K.O. wel op enige punten aan vernieuwing toe, maar is t.a.v. de huidige samenwerking een zaak van later orde. Zie ik het goed dan denkt ds. Janssen (A'dam) in gelijke of soortgelijke zin als de Apeldoornse pastor.

Moeten we wel een K.O. hebben, zou vraag één kunnen zijn. Ik meen dat dit voor de plaatselijke kerk zonder meer noodzakelijk is. Wat betreft het interkerkelijk verkeer, ben ik geneigd hetzelfde te zeggen. Ik meen dat het niet geoorloofd is dat de verschillende kerken als eenlingen blijven bestaan, dat er dus onderling contact moet zijn, zodat er regels voor dit onderling contact opgesteld moeten worden.

Bezien we de huidige K.O. dan stuiten we al direkt op „Van de diensten", die vierderlei zouden zijn: dienaren des Woords, doktoren (professoren), ouderlingen en diakenen. Het ambt der professoren is niet Schriftuurlijk. Ds. G. Doekes beweerde in 1917 wel het tegendeel, maar dat is al uitvoerig gedocumenteerd weerlegd door A. M. Lindeboom in diens Ambt en Opleiding (Goes-1940). De door de K.O. gemaakte scheiding tussen predikant en ouderling is ondanks de bevestigingsformulieren, eveneens niet schriftuurlijk.

Van de vierderlei kerkelijke samenkomsten is er geen één Schriftuurlijk. „Opvallend is, dat de belangrijkste kerkelijke vergadering, nl. de gemeentevergadering, niet (in de K.O. - W.) wordt genoemd", zo schrijft ds. Van den Berg. „In het N.T. komen we de gemeentevergadering herhaaldelijk tegen". Vandaag echter wordt de gemeente onmondig gehouden. Gaat men pleiten voor het tegendeel, dan wordt weldra gezegd: denk er om, de kerk is geen staat. Dat is inderdaad zo en dat is duidelijk te zien: de grondwet is van 1815 en sindsdien al enige keren ingrijpend gewijzigd, onze sociale wetgeving is grotendeels van na de oorlog, enz., enz. Onze D.K.O. is van 1618 en sindsdien op een pieterig puntje gewijzigd, onze formulieren, onze Katechismus, enz., zijn van de vorige of de voor-vorige eeuw of nog vroeger. En wij zeggen: rustig aan broeder, vooral niet forceren. Inderdaad, wij geheel anders!

WESTERHUIS

Korte berichten

CONFLICT BINNEN

HET LANDELIJK VERBAND VAN Geref. KOREN, KORPSEN EN MUSICI

De kerkelijke moeilijkheden binnen de „Vrijgemaakte kerken" zijn ook aan bovengenoemd Verband niet voorbij gegaan.

Op verzoek van 17 aangesloten verenigingen en 3 musici vergaderde het hoofdbestuur op 24 januari jl. ter beantwoording van de vraag: „Kunnen wij, hetzij wij „binnen of buiten" het kerkverband der Geref. Kerken (Vrijgemaakt) staan, samen blijven werken op de grondslag van het Landelijk Verband t.w. de Bijbel en de drie formulieren van Enigheid."

De meerderheid van het hoofdbestuur (7 leden) was van mening, dat dit wel degelijk kon, 5 leden van het hoofdbestuur waren hier tegen.

Na deze uitspraak werd op 11 april 1970 te Amersfoort een Algemene ledenvergadering samengeroepen, welke dezelfde vraag te beantwoorden kreeg.

Na een uitgebreide discussie volgde een stemming, waaruit bleek, dat van de 73 stemgerechtigde (afgevaardigde) leden er zich slechts 15 achter de meerderheid van het hoofdbestuur plaatsten.

Van de 7 hoofdbestuursleden deelde Ds. R. Koolstra mede, dat hij, ondanks het feit, dat hij voor samenwerking was, zijn functie normaal zou blijven vervullen.

De voorzitter de heer E. B. v. Loenen en mej. F. J. Holwerda wilden zich nog nader beraden. De heer v. Loenen wilde eerst nog ruggespraak houden met zijn koorbestuur. De vier overige hoofdbestuursleden, die met eerder genoemde de meerderheid van het hoofdbestuur vormden staan „buiten" het Verband van de Geref. Kerken (Vrijgemaakt). De heer M. Hobbelenk te Enschede was afwezig. De heren M. Lok te Zwolle en J. Pot-hof te Berkum verklaarden hun functies niet ter beschikking te stellen, daar zij het besluit van de ledenvergadering in strijd achten met de grondslag van het Landelijk Verband.

De heer G. Steinman te Rotterdam wat het hiermede eens, maar verklaarde, dat zijn gezondheid, alsmede zijn ervaring opgedaan tengevolge van en door de kerkelijke moeilijkheden, verdere discussie niet mogelijk maakte en hij stelde, hoewel met moeite en grote teleurstelling zijn functie in het hoofdbestuur, die hij vanaf de oprichting plm. 20 jaar geleden had bezet, ter beschikking. In een bewogen toespraak nam hij afscheid van hoofdbestuur en leden en riep hij de aanwezigen op tot bezinning.

Naar wij vernemen zal hij in het orgaan van het Landelijk Verband, waarvan hij redacteur is nog nader op een en ander terugkomen en ook deze functie neerleggen.

—o—

INTERNATIONALE UITWISSELING

De Free Church of Scotland nodigt een groep Nederlandse jongelui tussen 16 en 21 jaar uit om in de komende zomer te gast te zijn in hun gezinnen. De reis gaat naar Edin-burgh van 17 tot 31 juli.

Suggesties voor trips (in onderling overleg te kiezen): Glasgow, Loch Lomond, the Trossachs enz.

Per vliegtuig via Londen naar Edinburgh. De reiskosten bedragen ongeveer f 275,—. Het verblijf in de gezinnen is gratis. Het is wel nodig dat je over aanpassingsvermogen beschikt en dat je je behoorlijk kunt redden met de Engels taal.

Opgaven — zo spoedig mogelijk — met vermelding van naam, adres, geboortedatum, beroep of school en kerkgenootschap aan: John Germs, Celsiusstraat 59, Amersfoort (tel. 0 3490 - 13898).

BERICHT VOOR DE LEDEN VAN DE PERSVERENIGING

De collecte, gehouden op de ledenvergadering voor gedupeerde ambtsdragers en voor L'Abri-Nederland bracht op f 1.117,03. Hartelijk dank.

A.

—o—

VERANTWOORDING GIFTEN KERKWERK WALDENZEN ITALIË

In de maand april mocht ik het volgende ontvangen: C.v.A. te V. f 25,—; J.L. te K. f 5,—; J.C.S. te R. f 5,—; J.M.S. te R. f 10,—; G.d.J. te L. f 10,—; P.d.V. te V. f 10,—; H.J.H. te H. f 5,—; P.P. te K. f 10,—; totaal f 80,—; totaal inclusief vorige verantwoordingen f 14.537,65.

Namens de kerk te Rome hartelijk dank aan allen, die voor dit werk een steentje bijdroegen. Meer „stenen" blijven welkom op postrekening nr. 50440 ten name van P. Groen, Rotterdam.

P. Groen

KERKNIEUWS

Beroepen: te Zwolle: ds. G. van den Brink te Eindhoven; te Kampen-B: ds. P. Lok te Zuidhorn; te Ermelo-B: ds. D. Nieuwenhuis te Harlingen; te Dalfsen: ds. P. Lok te Zuidhorn.

Aangenomen: naar Utrecht-Centrum-B: ds. W. Triemstra te Vrouwenpolder; naar Har-denberg: ds. J. J. Wildeboer te Winschoten.

Bedankt: voor Hilligersberg-Terbregge: ds. W. Triemstra te Vrouwenpolder; voor Mur-merwoude: ds. E. J. Oosterhuis te Lemele-Lemelerveld; voor Chatam (Can.): ds. J. J. Wildeboer te Winschoten; voor Katwijk-Val-kenburg: ds. J. P. Moerkoert te Maartensdijk.

Kandidaatsexamen — Geslaagd voor het kandidaatsexamen aan de Theologische Hogeschool te Kampen: G. R. Wielenga, Lumeij-straat 26a, Rotterdam.

Ds. C. Bakker — De kerkeraad van Oldenzaal heeft de schorsing van zijn predikant, ds. C. Bakker, met een maand verlengd tot 2 juni 1970.

Zwolle — Het volgende schrijven ging uit van de Gereformeerde Kerk van Zwolle:

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

De kerkeraad van de Gereformeerde Kerk van Zwolle kreeg na de conferentie in het najaar 1969 op de Ernst Sillemhove het verzoek om in dit voorjaar een ééndaagse conferentie te organiseren voor de buiten verband geraakte kerken.

Allerlei tijdrovende zaken maakte het de kerkeraad onmogelijk aan dit verzoek te voldoen. Aangezien de tijd thans reeds verstreken is, heeft overleg plaats gevonden met de organisatoren van de vorige conferentie en is overeengekomen, dat de kerkeraad van Zwolle in de maand oktober D.V. een tweedaags samenkomst zal regelen.

De kerkeraad roept u daarom op tot deelname en afgevaardigden van uw kerkeraad te benoemen, die deze bijeenkomst op een vrijdag en een zaterdag in oktober zullen bijwonen. Uiteraard kan deze aanmelding „voorlopig" zijn, echter is het met het oog op het bespreken van een geschikt conferentie-oord gewenst een overzicht te hebben van het aantal deelnemers aan deze samenkomst van afgevaardigden van kerken.

Tevens ziet de kerkeraad graag suggesties voor de samenstelling van de agenda tegevoet.

In verband met verdere organisatie verzoekt de kerkeraad u, niet te lang te willen wachten met opgave.

Namens de kerkeraad, met broedergroeten,
Z. G. v. Oene, praeses
M. Lok, scriba.

16 april 1970.

Belangrijke mededeling

Van onderscheidene zijden kwam tot de redactie het verzoek het artikel van prof. Veenhof „De trieste Balans” beschikbaar te stellen voor verspreiding. Aan dit verzoek wordt gaarne voldaan. Met de Persschouw uit hetzelfde nummer wordt het daartoe in brochurevorm herdrukt. De prijs daarvan is zo laag mogelijk gehouden. Namelijk: 5 ex. f 1,50; 10 ex. f 2,75; 25 ex. f 6,50; 50 ex. f 12,75; 100 ex. f 25,—, franco per post.

Bestellingen uitsluitend per giro no. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220 te Zeist.

Met veel vreugde en dankbaarheid berichten wij u de geboorte van onze

DAVID

J. G. van Oord
A. M. van Oord-Groen
Rijchart
Pieter
Kariantje
Govert Jan
Polianne

De Meern, 9 mei 1970
Meentweg 124.

David,
koning van Israël, 1056-1016 voor Chr.

Herdruk verschenen van het college-dictaat:

Prof. Dr. H. J. Jager,
ENIGE OPMERKINGEN
OVER DE BRIEF AAN DE
ROMEINEN.

Gecartonneerd.
Prijs f 17,—.
Aantal pagina's 303.

Bestellingen aan:
Copiëerinstelling v. d. Berg,
Postbus 27, Kampen.

TE KOOP:

GOED HARMONIUM
met doorlopende harp.
Merk „Köhler”.

Brieven onder nr. 225 bureau van dit blad.

Vakantie in Overijssel

Te huur onze **eengezinswoning**, 7 slaapplekken.
Veel bos en water, dicht bij Veluwe.
Periode van 4 t/m 18 juli '70.

Telefoon 0 5708 - 1674.

ISRAËL - EN DE VERBORGENHEID

die van alle eeuwen verborgen is geweest
IN GOD, Ef. 3 : 8, 9; waarin de tijdelijke
verharding van het volk Israël valt.
door S. P. Kloppers.

Uitgave:

Comité tot verbreiding van de Waarheid der
Schriften. Giro 346974, Rotterdam.
Redactie Stolkstraat 18b, Rotterdam.
Prijs f 1,50.

Welke predikant

is in de gelegenheid de Geref.
Kerk van **DEN HELDER** te
dienen op 19-7 en 26-7.

Opgaven aan C. Meijst, Bremstraat 99,
Den Helder.

Wie wil, wegens stage lopen
in Amsterdam, van 15 juli
tot 17 juli

student herbergen?

Vergoeding nader overeen te
komen.

Versteeg, de Rooijpad 17, Arnhem.

Breng uw vrije dagen door op de Veluwe!!!

Weet U dat onze Bungalow's
in het voor en naseizoen extra
goedkoop zijn?
Dat U met uw tent of caravan
hartelijk welkom bij ons bent.
Dat wij een eigen kinderswembad
hebben, waar uw kinderen gratis
in mogen zwemmen.
Dat er tot 25 juli nog enkele
kampeerwagens te huur zijn.

Camping en Bungalowpark „ACKERSATE”

Harremaatweg 26, Voorthuizen.
Telef. 0 3429 - 1274.

Redactieleden

Ds H. Amelink, P. Groen, Prof.
Dr H. J. Jager, D. W. L. Milo,
Prof. C. Veenhof, ds G. Visee.

Adres van de Redactie

Ds H. Amelink, Waal 5, Langerak
(Z.-H.), tel. 0 1843 - 232.

Gereformeerde Persvereniging „Opbouw”

secretaris-penningmeester: W. Kaper,
van Lynden van Sandenburg-
laan 16, Utrecht. Tel. 0 30 - 711450.
Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan
220, Zeist. Tel. 0 3404 - 12452.

Abonnementsprijs

f 15,— per jaar (bij vooruitbeta-
ling) Zeist. Giro 233117.
Advertentieprijs ... 20 ct per mm.
Familieberichten ... 15 ct per mm.

KAMPEN

Het bestuur van de vereniging
voor Gereformeerd lager onder-
wijs (vrijgemaakt) te Kam-
pen, vraagt voor school „noord”

een onderwijzeres

bev. voor j, k en r,
liefst met enige ervaring.

Sollicitaties zo spoedig mogelijk aan T.
Mollema, H.d.S., Wortmanstraat 22,
Kampen. Tel. thuis 05202-5682, school
05202-4284.

Te huur

VAKANTIEVERBLIJF

voor 2 à 3 personen.
Betreft: Een nieuw gemeubi-
leerd bugalow-appartement.
(Zit-slaapkamer met aparte
keuken). Voorzien van c.v.,
gas, water en licht.
In bosrijke omgeving.

Tel. 0 5232 - 2398.

Dr. S. GREIJ DANUS,

SOLA SCRIPTURA

(Problems and principles in preaching Historical texts)

Deze zéér actuele dissertatie handelt over de exemplarische- heils-
historische controversie die zich afspeelde in de Geref. kerken kort
vóór de Vrijmaking in 1944. In deze controversie ging het om de
methode die men gebruikte voor de interpretatie van en de predi-
king over historische teksten. Mag men de in de Bijbel beschreven
personen aan de gemeente voorhouden als voorbeeld ter navolging
of als afschrikwekkend voorbeeld, of mogen die personen alleen in
heilshistorische kader gezien worden? Hoewel de exemplarische
prediking het meest gebruikelijke is, deden K. SCHILDER en
B. HOLWERDA e.a. een felle aanval op deze traditionele methode.
Hierbij kwamen onderwerpen aan de orde als: de interpretatie van
historische teksten, Christocentrische prediking, de toepassing, typo-
logie, kenmerken-prediking, enz. enz.

Omvang 252 pag. (paperback) f 15,75.

TON BOLLAND

v/h H. A. van Bottenburg N.V.

PRINSEGRACHT 493 - AMSTERDAM - TEL. 0 20 - 22 19 21